

Architectuur

RECENSIE ERASMUS MC

Een houten bank in de passage van het nieuwe Erasmus MC.

Het glazen dak van de passage, hier weerspiegeld in ramen, is de centrale lichtbron.

Omring een patiënt met natuur en licht en hij zal sneller herstellen. Het ingrijpend verbouwde Erasmus MC in Rotterdam, dat vandaag wordt geopend, is in álles **een healing environment**.

Door **Kirsten Hannema** Foto's **Niels Blekemolen**

Erasmus MC Rotterdam
Ziekenhuis
★★★★★

Architect:
EGM architecten
Landschaps-architect:
Juurlink en Geluk

HEILZAME OMGEVING

Dat we ziekenhuizen niet graag bezoeken, komt niet alleen doordat ziek zijn ellendig is. Het heeft ook te maken met hoe ziekenhuisgebouwen traditioneel worden ontworpen. De geboden zorg moet je beter maken, maar de architectuur zorgt eerder voor het tegenovergestelde, van de fabriekachtige uitstraling tot het steriele interieur en de typische geur van desinfecterende middelen.

Maar het Erasmus Universitair Medisch Centrum Rotterdam (Erasmus MC), op 6 september door koning Willem-Alexander geopend, is geen traditioneel ziekenhuis; niet voor niets is dat woord uit de naam gehaald. Op de plek

van het oude – deels gesloopte – Dijkzigtziekenhuis, aansluitend op de bekende witte toren van de medische faculteit en het naastgelegen Sophia Kinderziekenhuis, bouwde EGM architecten een kleine stad, met frisse straten, groene binnenpleinen en een passage waardoor je het Museumplein inloopt.

Je vindt er koffiebars, restaurants en winkeltjes waar patiënten, personeel en passanten boodschappen doen. Er staan houten leestafels waaraan bezoekers met een ziek familielid een verjaardag vieren. Wachten doe je tussen tropische planten op bamboe loungebanken; zeer geschikt om met je laptop te werken, en inmiddels een populaire pauzeplek bij de scholieren van het tegenovergelegen gymnasium.

Maar het summum is de gigantische daktuin, waar patiënten vanuit hun kamer met bed en al in kunnen rijden om te genieten van frisse lucht, zon en het uitzicht over de Rotterdamse skyline. Je zou bijna wensen dat je (een dagje) ziek was.

Het gedurfde idee om een paradijselijk heuvel-landschap op een ziekenhuis te bouwen, compleet met appel- en notenbomen, mispel en lavendel, 6.000 vierkante meter groot – meer dan een voetbalveld – komt voort uit een onderzoek van de Amerikaanse hoogleraar Roger Ulrich uit 1984. Hij vergeleek twee patiëntengroepen die herstelden van een galblaasoperatie; de eerste keek uit op een

natuurlijke omgeving, de tweede op een stenen muur.

Wat bleek? De groep met het groene panorama werd eerder uit het ziekenhuis ontslagen, gebruikte minder pijnstillers en was positiever gestemd. *Healing environment* noemde Ulrich dit fenomeen, dat in de jaren negentig overwaarde naar Nederland, en de basis vormt voor de nieuwbouw van het Erasmus MC. Het is niet het eerste ziekenhuis dat het idee van een heilzame omgeving adopteert, maar niet eerder werd dit op zo'n grote schaal gedaan en werd het concept zo consequent doorgevoerd.

MENSELIJKE MAAT

Aanleiding voor de nieuwbouw was de fusie van het Academisch Ziekenhuis Rotterdam en de Dr. Daniel den Hoedkliniek, die hun kennis wilden bundelen en efficiënter samenwerken. Het nieuwe Erasmus MC is nu qua omzet, bedden en oppervlak (450 duizend vierkante meter) het grootste ziekenhuis van Nederland.

Voor de patiënt, die zich toch al kwetsbaar voelt, is dat een bedreigend bouwformaat. De architecten hebben de nieuwbouw van 200 duizend vierkante meter 'klein' gekregen door deze niet als één blok, maar als een rij 'grachtenpanden' vorm te geven. Net als bij grachtenpanden heeft elk 'pand' een eigen ingang en variëren de gevels in hoogte en raamvorm. De betonnen

gevelbekleding is op verschillende manieren afgewerkt: gepolijst, ruw of met een reliëf. Om het enorme voorplein een menselijke maat te geven, zijn de ruimtes rond de aanrijroute van de ambulances bekleed met klinkers en ingericht met bomen en bankjes.

Zo vriendelijk als het plein oogt, zo intimiderend zijn de stenen trappartijen waarover je het gebouw binnenkomt. Maar de centrale passage heeft een prettige schaal en verhouding. Doordat je schuin op de ellipsvormige dakliggers kijkt, overzie je het complex niet ineens; de imposante hoogbouw blijft buiten beeld. De enorme houten liggers zijn optisch 'opgeknijpt' door er inkepingen in aan te brengen; zo ogen ze minder massief. De inkepingen dragen bovendien bij aan de aangename akoestiek.

Van ziekenhuis naar beterhuis

De 'helende' nieuwbouw van het Erasmus MC staat niet op zichzelf. In 2014 werd de nieuwbouw van het Isala Ziekenhuis in Zwolle voltooid, een ontwerp van architecten

Alberts & Van Huut, die – veelzeggend – van een 'beterhuis' spraken. Zij ontwierpen een gebouw met organische vormen die refereren aan de natuur, met gevels in alle kleuren van

de regenboog en een interieur met veel planten en hout. Ook het Zaans Medisch Centrum (2017, Mecanoo architecten) is gebouwd volgens de principes van *healing environ-*

ment, waarin de patiënt zo min mogelijk stress ervaart. Als 'positieve afleiding' werd 3.500 vierkante meter aan handgetekende illustraties verspreid over de muren en gevels.

De elliptische dwarsliggers zijn met inkepingen 'opgeknipt' zodat ze minder massief ogen.

Het voorplein is bekleed met bankjes en klinkers om de menselijke maat te behouden.

Ziekenparadijs

LICHT

Gezond. Het woord zegt het al: zonlicht is goed voor de mens. Toch ontbreekt het in veel ziekenhuizen. Hoe hoger en dieper het gebouw, hoe lastiger om overal daglicht binnen te brengen. EGM architecten heeft de ruimtelijke organisatie van het ziekenhuis slim gecombineerd met daglichtvoorziening. De centrale passage die de nieuwbouw verbindt met het bestaande Sophia Kinderziekenhuis en de hoogbouw van de medische faculteit, vormt niet alleen de logistieke ruggengraat van het complex, maar is met zijn glazen dak ook de centrale lichtbron.

De afdelingen zijn rond de binnenstraat gegroepeerd en zijn te betreden vanuit zes atria: 'lichthappert' die het daglicht

via vides en glazen binnen-gevels tot onder in in het gebouw brengen. Tegelijk helpen ze je – samen met de bewegwijzering – om de weg te vinden. Intuïtief loop je vanuit de passage richting het licht, en zo kom je vanzelf bij de glazen lifthallen met trappenhuisen. Doordat de atria allemaal een andere vorm hebben – een stedelijk hof, of een zentuin – vormen ze herkenningspunten op je route door het gebouw. Om dezelfde reden hebben alle gangen op de verpleegafdelingen aan het einde een raam; zo zie je steeds waar je bent.

(NAGEBOOTSTE) NATUUR

Waarom heeft het 35 jaar geduurd voordat Roger Ulrich's idee van een *healing environment* in de Nederlandse ziekenhuisbouw is gerealiseerd? Dat heeft te maken met de lange bouw-tijd van dit soort megaprojecten, maar het komt ook doordat natuur en zorg niet vanzelfsprekend samengaan. In een operatiekamer moet alles smetteloos zijn; dat gaat niet met planten.

Maar uit Ulrichs onderzoek bleek dat ook nagebootste natuur een positief effect heeft op het genezingsproces. Daarom zijn de eerstehulp post en de CT-scanruimte voorzien van plafondverlichting met afbeeldingen van wolkenluchten en bloesemtakken. De bunkers in het souterrain, waarin radiotherapie wordt gegeven, hebben behang met levensgrote

prints van landschappen. Er is onder meer een heide-ruimte en een strand met zonsondergang.

Een interieur met hout in plaats van kunststof of staal helpt bij het creëren van een minder klinische sfeer. In de openbare ruimten zie je houten banken, maar in patiëntenkamers leek dat vanwege de strikte hygiënische eisen onmogelijk. Maar door een zeer gladde houtsoort te kiezen, het aantal naden tot een minimum te beperken, en het materiaal te voorzien van een speciale lak die bestand is tegen desinfectie met alcohol, hebben de architecten het voor elkaar gekregen: kamers met houten kozijnen. Jammer dat ze (nog) geen alternatief hebben bedacht voor het zakelijke systeemplafond.

PRIVACY

Traditionele ziekenhuisgebouwen werden ontworpen om de artsen en het verpleegpersoneel zo efficiënt mogelijk hun werk te kunnen laten doen. Voor hen was een slaapzaal ideaal: er passen veel bedden in en je hebt in een keer overzicht over alle patiënten. Maar voor de patiënt was het minder aantrekkelijk.

Het Erasmus MC besloot in 2000 als eerste ziekenhuis in de nieuwbouw alle patiënten een eenpersoonskamer met eigen badkamer te geven. Het komt de rust en privacy ten goede, wat bijdraagt aan een sneller herstel en uiteindelijk moet resulteren in lagere zorgkosten.

Als je bent overgeleverd aan de zorg van anderen, is het fijn als je zelf kunt beslissen wat er in je kamer gebeurt. Televisiekijken, de gordijnen dichtdoen, een raam openen: de patiënt heeft hier (grotendeels) de regie. En hij kan gasten ontvangen wanneer hij wil. Wanneer je lange tijd alleen in een kamer ligt, kan het fijn zijn als een familielid of vriend een nacht bij je blijft. Ook daarvoor hebben de architecten een mooie oplossing ontworpen: een loungebankje dat in een handomdraai in een logeerbed is te veranderen.